

Variationsrikedomen stor i hawaiiansk samlevnad

På Big Island, Hawaii, finns inga skarpa gränser mellan hetero-, homo- eller bisexuellt beteende. Alla kan välja den sexuella läggning och sociala roll som passar dem bäst. Familjebanden är mycket starka. Släkt och vänner hjälper till för att även "homosexuella" förhållanden ska fungera.

Vare sig det rör sig om manligt eller kvinnligt sexuellt beteende och oavsett forskningstradition är det gemensamma för den forskning som behandlar sexualitet att ringa hänsyn tagits till den variationsrikedom som finns vad gäller sexuell identitet och social roll. Det finns olika uppfattningar om innebörden i bisexualitet, heterosexualitet, och homosexualitet.¹ Det finns ju t ex både maskulint och feminint manligt homosexuellt beteende och maskulint och feminint kvinnligt homosexuellt beteende, det vill säga att det finns personer som bejakar det som i respektive samhälle " normalt" förknippas med deras biologiska kön och sociala roll, lika väl som det finns de som inte gör det. Dessutom finns hela skalan däremellan.

Det som är kännetecknande för det hawaiianska samhället är en variationsrikedom vad gäller sexuell identitet och social roll och följaktligen en öppen inställning till relationer som går under benämningen "homosexuella". Många homosexuella ser Hawaii som en tillflyktsort, vissa ser till och med Hawaii som ett paradisi i detta avseende.²

Det material jag använder är hämtat från deltagande observationer och intervjuer med människor i en liten by på ön Big Island.³ Tonvikten i arbetet ligger vid olika former för "kvinnlig homosexualitet". I uttrycket/begreppet kvinnlig sexualitet innefattar jag allt från kvinnor som med västerländska mått mätt närmast motsvarar ett manligt "machoidideal"

till kvinnor som företrädesvis profilerar det som brukar benämnas som kvinnliga sidor, vårdande, ömmande, tröstande.

Genom att låta intervjupersonerna träda fram i den kontext som omger dem och genom att separera sexuell identitet och social roll på ett tydligt sätt ges möjlighet att se variationsrikedomen, vad människors idéer om homosexuellt beteende egentligen innefattar och vilka samband de sätter mellan sociala och sexuella förhållanden. Med detta som utgångspunkt är det också möjligt att undersöka intervjupersonernas egen definition av sexualitet och social roll, hur de definierar sig själva, inte bara i sin hawaiianska vardagslivskontext utan också i förhållande till storsamhällets normer och värderingar. På så vis kan vi förstå hur de manövrerar inom ramen för storsamhällets modell.

Kvinnor och män som har sex med personer av samma kön brukar gå under beteckningen "homosexuella". Vad gäller Hawaii som helhet, accentueras frågan om det är fruktbart att använda begreppet homosexualitet överhuvudtaget. Same-sex relationship är en tänkbar term, men som jag ser det är inte heller den särskilt fruktbar.⁴ Bland "homosexuella kvinnor" på Big Island förefaller det vara så att deras same-sex-förhållanden förutsätter en manlig och kvinnlig part, både vad gäller sexuella och sociala konventioner. Det enda som är "same" är det biologiska könet. Detta utgör en viktig faktor i det som bildar grun-

den till den distinktion som dessa kvinnor gör mellan sig själva och dem som kommer från andra delar av världen.

Vem är kvinna och vem är man?

De kvinnor som jag mött och intervjuat under min vistelse på Big Island ger intryck av att vara starka, tuffa och beslutsamma och många av dem är skickliga fiskare och "idrottsmän". De ger sig ut på riskfyllda fiskeexpeditioner för att skaffa mat åt sina barn, de är aktiva inom olika organisationer för hawaiianskt självstyre. De frågar som de för fram rör bl a markrättigheter, byggnadslov, fiskerättigheter och arbetsförhållanden. Mitt eget intryck av den hawaiianska kvinnan svarar i mångt och mycket mot den bild som socialantropologen Kajsa Ekholm Friedman ger. Som exempel tar hon i sitt arbete upp en kvinna som...

...är medelålders [och] berättar att hon under en period jagade getter längre ner längs kusten. Hon tog båten, siktade in dem, gick i land, drev dem ut mot klipporna så att någon av dem föll i vattnet – och vips var hon ute i sin båt igen och fick tag på geten innan han tagit sig i land. Band honom vid båten och förde hem honom, som mat åt barnen.

Ekholm Friedman fortsätter: "jag känner mig som en vekling i deras sällskap".⁵

Mitt material från Big Island uppvisar flera mer eller mindre urskiljbara sexuella kategorier och sociala roller och det kan utan alltför stor överdrift sägas att studien visar på att likheter (skillnader) inom respektive kön är minst lika stora som mellan de båda könen. Övervikt åt ett kvinnligt beteende hos män och ett manligt beteende hos kvinnor uppfattas oftast inte som särskilt problematiskt. Detta innebär också att könstypiska aktiviteter och roller inte är särskilt accentuerade även om de finns. Mottot tycks vara att var och en betar sig såsom det passar den bäst.

På Big Island träffade jag t ex M-J som ser ut som en man, har en röst som en man, av barn uppfattas som man men är en kvinna, rent biologiskt. Hon ser sig också som en kvinna och uppfattas så av alla andra som hon känner. Jag träffade B D P och S. För mig fram-

stod de som de kvinnligaste av kvinnor. Rent biologiskt är de kvinnor och de ser sig också själva som kvinnor, men de har valt andra kvinnor som partners. Jag träffade också L N T och M. De framstod för mig, till sitt yttre och till sitt sätt, som män, trots att de rent biologiskt är kvinnor. Detta till trots ser de sig som män och uppfattas av alla andra som män. Jag lärde också känna O A F och B och deras partners, samtliga kvinnor. Dessa kvinnors sociala roller och sexuella identiteter framstod inte så tydligt urskiljbara som de tidigare nämnda, åtminstone inte för mig och inte till en början.

Jag träffade också K, en pojke med, som man uttrycker det, "ett flickaktigt beteende" och som i intervjuerna jämförs med en *mahu* i området, en man som dog på sextiotalet. *Mahu* är en hawaiiansk benämning som ofta förknippas med homosexualitet och kan översättas med effeminitet, dvs feminint beteende hos män.⁶ Vajje by förväntas ha sin egen *mahu*.⁷

I sin beskrivning av denne *mahu* gör intervjupersonerna en klar distinktion mellan sexuell identitet och social roll. De definierar honom företrädesvis utifrån hans sociala roll och berättar att han var skicklig på matlagning och hula-dans men saknade intresse för kvinnor. Dessutom uppfattas han som ett moraliskt föredöme, vilket skulle tyda på att det finns en klar uppfattning av vad *mahu* står för bland de intervjuade.⁸ Så är det inte alltid. Om en pojke uppvisar ett flickaktigt beteende och av omgivningen dessutom anses visa för litet intresse för pojkaktiviteter, umgås för lite med jämnåriga pojkar och för mycket med flickor, ägnar allt för mycket tid åt skolarbete och läsläsning och inte är intresserad av vare sig fiske eller sport, då ligger det nära till hands att se honom som *mahu*. Så sker också i intervjuerna, där jämförelsen med *mahu* och det som *mahu* står för, det vill säga det feminina, ses som en potential när det gäller att tillsätta en *mahu*-position. Möjlighet för en person att inta *mahu*-position kommer inte bara an på ett feminint beteende. Som Robert Levy påpekat finns det feminina män som inte klassificeras som *mahu*.⁹ Det tycks vara andra faktorer som är utslagsgivande. Även om just den *mahu* som omnämns av

byborna i huvudsak beskrivs i positiva ordalag så betyder inte detta att en mahu alltid uppfattas positivt. I dagens hawaiianska samhälle ser det inte ut att finnas någon klar uppfattning om vad mahu-rollen egentligen innefattar. Termen "da kine" (såna) anspelar i intervjuerna både på homosexuellt beteende och transvestiter, s k "drags". "Drag-queen" är däremot en synonym för mahu. Mina informanter betonade att en mahu är en person med speciell lyskraft, vilket jag själv kunde konstatera i samband med ett besök på en gayklubb tillsammans med lesbianer från området. Där var många drags, men det var först vid ankomsten av en man som såg ut som en Vougekopia som termen mahu användes. "Titta en mahu", sa min informant. "Han är en riktig mahu". Men alla de andra då, undrade jag, vad kallas de? "De är bara da kine du vet, men han, han är mahu, han är drag queen".

Hawaiianer skäms inte över sin sexualitet

Vilken roll spelar då mahu för dagens hawaiianska "homosexuella"? För att skilja sitt eget homosexuella beteende från utlänningarnas talar mina intervjupersoner om mahu eller *aikane*, som betecknar män med en sexuell, social och politisk funktion knuten till hovet eller byahövdingen.¹⁰ Denna distinktion blir extra tydlig vid diskussioner om begreppet "komma ut" (det vill säga att inte försöka dölja sin sexualitet inför omvärlden).

Egentligen passar det inte oss hawaiianer: vi behöver inte "komma ut". Att vara homosexuell är något naturligt för oss, hos oss finns aikane och så har vi mahu: såna som dom [de andra, icke hawaiianer], har inte det och de skäms över sin homosexualitet. Det gör inte vi.

På ett rent praktiskt plan fungerar kopplingen till mahu och aikane för kvinnan i citatet som ett berättigande för "homosexuell" livsföring. Den underlättar för henne att komma till rätta med sin sexuella identitet och sociala roll. Citatet visar också på en tendens att se förankringen som en legitimering av det egna beteendet på samma gång som det påverkar

synen på andra "homosexuella". Kvinnan ifråga anser att de utifrån kommande saknar denna förankring och ser därför inte deras beteende som legitimt på samma sätt som hon anser att hennes eget beteende är det. De skäms över sin homosexuella läggning, vilket hon inte gör själv. Att skämmas över sin sexualitet är något som inte hör hemma på Hawaii, åtminstone inte om man håller sig till de regler och normer som enligt denna kvinna styr den hawaiianska kontexten. Utlänningarna vet inte hur de ska bete sig och det är därför som de bryter mot reglerna.

Kvinnan fortsätter:

Vi kallar dem [de andra] för "Amazonerna". De är vulgära och utmanade. En gång när vi var bjudna på fest hos en Amazon, jag tog en väninna med, en som precis hade "kommit ut", och som inte var så van, så stod de där, utan kläder, helt nakna. Hon blev skräckslagen. De tänker bara på sex. Att ha sex med så många som möjligt. Om de själv är dyke kan de ha sex med en annan dyke.¹¹ Det är äckligt.

Här ger kvinnan klart uttryck för att sexuella relationer för hennes del innefattar mycket mer än bara sex. Att vara/leva betyder för hennes del att också ha en klar uppfattning om hur sexuella relationer ska se ut och vad som gäller beträffande "vem man kan ha sex med". Hon ser relationer/förhållanden som uppvisar en skillnad vad gäller parternas sexuella identitet och sociala roll som det enda rätta och riktiga. I detta avseende har hon upprättat en likhet mellan homosexuella och heterosexuella relationer. På frågan varför det är så viktigt att parterna inte uppvisar samma sexuella identitet och sociala roll svarar hon: "Vet du inget om mahu och aikane? Dom ägnade sig inte åt sånt. Dom vet hur det ska se ut."

För den citerade kvinnans del verkar det inte finnas något tvivel om att "sånt" har man aldrig ägnat sig åt i den hawaiianska kulturtraditionen, dvs sex med en person som har samma sexuella identitet och sociala roll som man själv har. Enligt den här kvinnan skulle det alltså finnas klara regler och normer på den punkten, bryter man mot dem är det äckligt.

*Omgivningen lärde
hennes att slå tillbaka*

Ett annat exempel som anknyter till hawaiiansk vardagslivskontext rör ett lesbiskt par som jag umgås med nästan dagligen under min vistelse på Big Island. Vi fiskar och badar tillsammans, går på fest och träffar andra par som lever i liknande förhållanden, liksom även släktingar och andra bekanta till dem.

I just detta förhållande är en av parterna väldigt ung och personer i hennes omgivning anser inte att hennes sexuella identitet är riktigt fastställd. De spekulerar över varför hon överhuvudtaget stannar kvar hos den kvinna hon nu lever med. Hennes partner är en mycket fysiskt våldsamt kvinna med ett kriminellt register. I början av deras förhållande slog hon ofta den unga kvinnan. Det har hon fortsatt med, men nu har den yngre kvinnan lärt sig slå tillbaka.

Hon är rädd för att ge sig iväg. Hon [hennes partner] kommer att söka upp henne om hon sticker och då får hon stryk. Vi har sagt till henne att slå tillbaka när hon får stryk. Vi visar henne. Just nu är det ok. Hon [hennes partner] var full och körde och välte med sin bil så nu har hon ont i armen. Det är ju bra för då blir det mera jämlikt förstår du.

Även om omgivningen tycker att den unga kvinnans sexuella identitet ännu inte är fastställd, så råder det inget tvivel om att hennes sociala roll är utpräglad kvinnlig, dvs den motvarar stereotypen för kvinnligt beteende. Hon passar upp, svarar för hushållet och är nog med att vara till lags. Hon ger också ett väldigt feminint intryck, är väldigt vacker med ett behagligt mjukt sätt. Hennes sociala roll i kombination med just hennes ungdom kan kanske ses som utslagsgivande för spekulationerna kring hennes sexuella identitet. Hennes partner ställer sig inte heller främmande inför utsikten att den unga kvinnan någon gång i framtiden kommer att föredra att leva med en man :

Nu när jag ska i fängelse har jag sagt åt henne att hon inte ska vänta på mig, hon är så ung och vem vet hon kanske väljer en man, precis som min förra

partner gjorde.

Vad beträffar den unga kvinnans egen uppfattning om sin sexuella identitet så verkar hon lite tvehågsen. I vissa intervjuer uppger hon att hon kan tänka sig att leva med en man och i andra uppger hon att hon inte alls kan tänka sig en man. Hon är emellertid klar över att hon gärna vill ha barn, men är inte riktigt säker på hur det ska gå till. Adoption verkar vara en möjlighet, ett heterosexuellt förhållande en annan.

I en kontext där alternativet är svagt förankrat finns möjligheten att välja vad som bäst passar en själv. Det finns m a o ingen press från omgivningen som gör att denna kvinna måste ifrågasätta sin sexualitet, hon tillåts leva efter egna känslor och värderingar och i sina tankar ger hon också utrymme för ett möjligt heterosexuellt förhållande.

Hennes partner har i sin tur aldrig betvivlat sin egen sexuella läggning och hennes sociala roll är också väldigt klar. I deras förhållande är det hon som har haft försörjningsbördan, något hon ser som en självklarhet. Hon har arbetat på flera olika ställen, senast i ett bageri. Just nu är hon arbetslös, så för tillfället lever de på socialbidrag.

Hon har förbjudit sin nuvarande partner att arbeta. I början av deras förhållande, då hon själv jobbade som chaufför på en budfirma, tog hon med sig sin partner i bilen. Som svar på frågan varför de gjorde det säger hon: "jag ville veta var hon höll hus under tiden som jag var borta".

Den här kvinnan motsvarar den människotyp som brukar klassificeras som "macho". Sina förebilder söker hon i tuffa, aggressiva män, som gillar att dominera sina kvinnor på ett "handfast" sätt och hon drar sig alltså inte för att ta till våld. Hon ser ut som en man rent fysiskt, hennes sätt att föra och klä sig är manligt. Under hela min vistelse såg jag henne aldrig i kjol eller klänning, och hon deklarerade klart att hon inte ägde vare sig kjolar, klänningar, eller blusar.

Hon berättar att hon har tre förhållanden bakom sig. Anledningen till uppbrotten varierar mellan olika intervjuer. Ibland rör det sig

om svartsjuka, ibland om likgiltighet, ibland rör det sig om ekonomi.

Hon var snål, allt jag tjänade ville hon ha och sen köper hon bara kläder och smink för pengarna. Sånt står jag inte ut med.

Vid ett intervjutillfälle säger hon: "Jag var nog för våldsam. Det blev mycket stryk." I mångt och mycket är det här en kvinna som kan sägas svara mot en stereotyp bild av den hawaiianska mannen som våldsam och aggressiv, inte minst med tanke på att hon är känd hos polisen just för sitt våldsamma uppträdande. Hennes sociala roll är klart manlig, och hon kan knappast beskrivas som bisexuell eller heterosexuell. Hon säger sig tidigt ha blivit klar över att hon inte var som "alla andra":

Min yngre syster brukade reta mig, men se hur det gick, hon är som jag, hon är också dyke.

Den yngre systemen bor i ett annat område och jobbar inom turistnäringen. Jag har haft tillfälle att träffa henne ett par, tre gånger. Även hon bor tillsammans med en annan kvinna. Deras förhållande är något år gammalt och sedan ett år tillbaka har de hand om ett systembarn till den av parterna som tagit på sig ansvaret för matlagning, städning och andra hushållsgöromål. Också i detta förhållande har våld förekommit och även här har omgivningen ställt upp och hjälpt till med "försvarsstrategier". För tillfället verkar det ha lugnat ner sig och den allmänna meningen är att det beror på att den av parterna som i början av förhållandet tog emot stryk nu har börjat slå tillbaka. Båda kvinnorna har andra förhållanden med kvinnor bakom sig, men deras sexuella identitet och sociala roll har varit oförändrad. Dessa två kvinnor har funderat på giftermål, men har ännu inte tagit steget fullt ut. Båda två uppger att för deras vidkommande har det aldrig, åtminstone inte efter puberteten, funnits något tvivel om hur de vill leva. Att ha sex med en person av deras eget kön känns rätt för dem båda. För den av parterna som har hand om hushållsgöromålen fanns det i början ett visst motstånd mot hennes sexuella läggning hos framförallt hennes *hanaimamma*, vilket är beteckningen på en mormor

eller farmor som uppfostrar sitt barnbarn som sitt eget. Men som hon själv säger: "så snart hon [hanaimamma] fick klara besked så har hon lugnat ner sig".¹²

Hanaimamma som bor i samma område som den äldre av systrarna säger i en intervju att hon önskat att hennes "dotter" var som alla andra: "jag har talat med henne, hon lyssnar inte, det är inte lönt. Det är som det är. Jag har förstått". Dessutom säger hon:

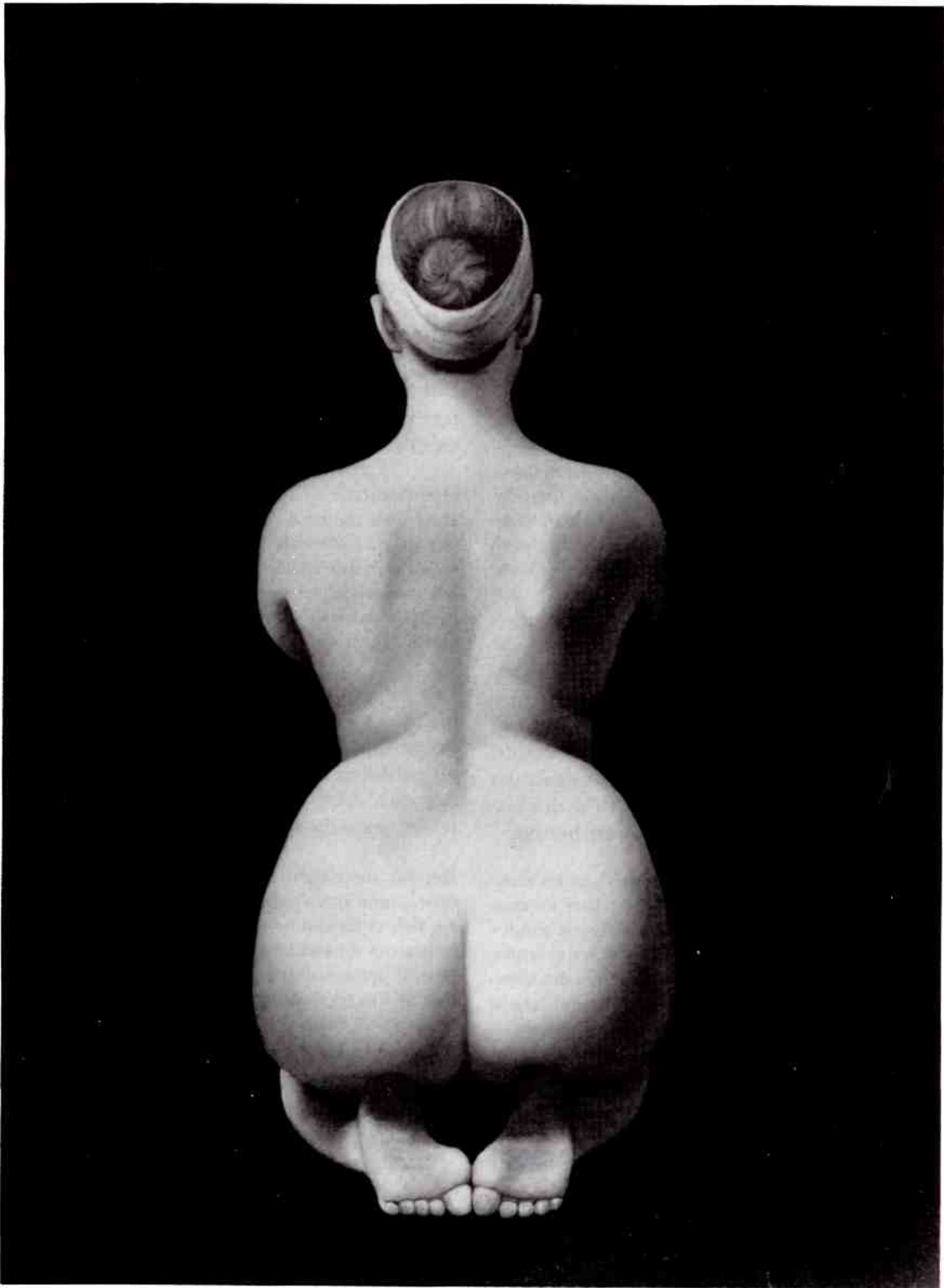
Den typen som hon bor med nu är inget bra för henne. Hon har dåligt inflytande. Hon [hennes partner] och hennes syster har alltid varit så där våldsamma. Kanske vore det lättare om hon bodde med någon annan.

Det som är utmärkande för de här exemplen är att det finns en otvungenhet och naturlighet i dessa kvinnors val av livsstil och att valet är känslobaserat. Det är förhållningssätt som är möjliga i en kontext där variationsrikedomen är stor och där man från omgivningens sida anser att "homosexuellt" beteende baserat på känslor fungerar som alternativ till heterosexuell livsföring.

*"Mer ojämlikt
att få stryk av en man"*

Ett annat fall rör också ett lesbiskt par vars hushåll jag delade under en period. De bor i ett hus i närheten av en kaffeplantage som tillhör den ena kvinnans hanai-mamma. Dessa två kvinnor har också klart segregerade arbetsuppgifter. Den ena står för de lättare hushållsgöromålen medan den andra sköter tyngre sysslor såsom reparationer av hus, fiskebåt, bilar etc. När jag vistades hos dem fick jag tillfälle att i deras sällskap gå på gayklubb, hälsa på hos släktingar och bekanta samt besöka deras respektive arbetsplatser. Den ena av kvinnorna arbetar med att hjälpa hawaiiianer att söka jobb eller socialbidrag, den andra kvinnan är skolbusschaufför.

Den ena kvinnan har ett heterosexuellt förhållande bakom sig. Hon lämnade mannen eftersom han slog henne. För tillfället sitter han i fängelse efter att ha misshandlat den kvinna som hon valt som partner.

Trine Folmoe, *Korpus*, olja, 1991.

Den nuvarande partnern drar sig inte heller för att ta till våld. Hon har två barn i tonårsåldern som tills nyligen har bott hos dem. Nu har de istället hand om ett brorsbarn, vars far begick självmord och vars mor bor på en annan ö.

I den här kvinnans fall är omgivningen inte heller riktigt på det klara med hennes sexuella identitet. "Hon har ju tidigare varit gift med en man och vem vet, hon kanske återgår till honom, eller någon annan man".

Själv är hon närmast tvärsäker, vilket framgår av följande uttalande:

Jag skulle aldrig kunna tänka mig att leva med en man igen. Egentligen har jag alltid vetat det. Min första stora förälskelse var en tjej som var fjorton, själv var jag bara tolv. Jag har egentligen aldrig gillat män. Jag gifte mig med en man för att få barn. Jag älskar barn och familjen betyder allt för mig. Jag var otrogen med kvinnor hela tiden. Han visste inget. Jag är femme och det är jag stolt över. Mina barn är jag glad för och jag tror att min dotter kommer att bli som jag.¹³

Lesbisk livsföring framstår m a o för den här kvinnan inte bara som ett fungerande alternativ till att leva heterosexuellt, utan snarare som det enda alternativet. Hon tycker sig dessutom se lesbiska tecken hos sin dotter. Hon anser att känslorna bör bestämma valet av livsstil och visar stor tolerans inför det faktum att hennes lesbiska partner slår henne:

Det är inte jämförbart med att få stryk av en man. Det är så ojämnt. Han är mycket starkare än man själv är. Slår man tillbaka blir man slagen sönder och samman. Mellan kvinnor är det annorlunda, mera jämlikt på nått sätt: vi kan prata om det efteråt och det känns bra. Förresten händer det inte så ofta nu för tiden. Vårt förhållande är jämlikt vi delar på allt och så kan vi prata om allt. Vi pratar samma språk. Om jag säger nej är det nej, inte kanske, eller ja.

Trots att det här är en kvinna som tidigare levat med en man som hon också har barn med, så uppfattar hon sig definitivt inte som vare sig bi- eller heterosexuell. Hon ser klara fördelar med att vara lesbisk: "Vi pratar samma språk, mellan kvinnor är det mera jämlikt".

Hennes partner delar hennes åsikt trots att hon aldrig haft något heterosexuellt förhål-

lande. Hon tyckte det var motbjudande att utvecklas till kvinna. Att få bröst tyckte hon var vidrigt, och sin första menstruation upplevde hon som en chock. "Ingen hade förvarnat mig, jag trodde att jag skulle dö, blod överallt". Ett tag funderade hon på ett operativt ingrepp som en gång för alla skulle göra henne till man:

Jag var bara tolv år och det var L [hanai-pappan], som föreslog det. Jag var en pojkflicka förstår du och en dag sa han: åk till Japan, där kan dom fixa det.

Det kan ju tyckas att L var positiv till sin dotters sexuella läggning. Så upplever hon det emellertid inte själv:

Han skämtade och egentligen var det ganska elakt. Han visste ju att A [hanai-mamman], försökte få mig att gå i klänningar och andra flickkläder. Jag vet att hon inte tycker om att jag bor med en annan kvinna men jag tror mest det är för att jag bor med D. Min bror var ju gift med henne. Jag har haft andra kvinnor som hon [A] gillat.

I en intervju med hennes hanai-mamma som bor i det område där paret har sitt "beach house", ett hus som de upplåtit till mig under en period av min vistelse, framkommer det att det varit svårt för henne att acceptera "dotters" sexuella läggning:

Det var meningen att jag skulle få pojken [M:s bror], men hans pappa vägrade lämna honom. Jag fick ta flickan och, du vet ju hur det är. Det är ju bra om de kan klara av det mesta själva och jag har väl uppmuntrat henne, talat om för henne att hon är bra på fiske att hon är som en hel karl. Vi behövde all hjälp vi kunde få och M hon var ju så stark och duktig på karlgöra, fixa bilen, båten, kylskåpet och sånt.

Släkt och vänner försöker få förhållandet att fungera

Att hanai kan ha betydelse för utveckling av (homo)sexuell identitet och social rollidentifikation återkom i intervjuerna. Intervjupersonernas kopplingar rörde främst det faktum att hanai-mamman och -pappan företrädesvis såg fördelar med att uppfosta dessa barn till så

självständiga personer som möjligt: "så att de kan ta hand om allt själva, hushåll, mat, städning, reparera och fixa saker som går sönder – här går saker sönder hela tiden". I förlängningen innebär detta att dessa barn ofta blir lika förtrogna med manliga som med kvinnliga syslor. Av citatet ovan kan det tyckas ha spelat en viss roll. M själv delar delvis denna uppfattning:

Jag var ju bra på sånt som killar gör och det fick jag uppmuntran för. Det var ju tur annars hade jag kanske aldrig varit med D.

Fältmaterialet visar dels att man från omgivningens sida har en öppen attityd till "homosexuell" beteende, dels att man från omgivningens sida är aktiv för att få förhållandena att fungera. Om någon part uppträder för våldsamt lägger man sig i och hjälper till, dock på ett något annorlunda sätt än vad som gäller för heterosexuella förhållanden.

Det går inte att förneka att det finns våldsamma inslag i hawaiianska parförhållande och här utgör inte "homosexuella" förhållanden något undantag.¹⁴ Av intervjumaterialet att döma har flera kvinnor internaliserat en bild av hawaiianska män som aggressiva och våldsamma, på samma gång som de ser sig själva som icke våldsamma. Dessa kvinnors bild av hawaiianska män kan belysas med följande uttalande:

När jag var ung varnade min mamma mig för att gifta mig med en hawaiian: gift dej aldrig med en hawaiian för då får du massor av stryk.

Att "licking" (stryk), som de säger på Big Island, är något som förekommer går helt enkelt inte att förneka. Utanför huset i det område som jag har som bas under min fältstudie hörs en natt ett väldigt oväsen, en man går hårdhänt åt en kvinna. Några män sitter på verandans trappa och iakttar det hela. Kvinnan och hennes barn gråter. När jag påföljande dag får tillfälle att förhöra mig om episoden, får jag veta att kvinnan gett sig i väg för att köpa öl åt sin man. Då affären var stängd gick hon till en fest som hölls i närheten. Mannen som stannat hemma för att se till

barnen blev orolig när kvinnan dröjde och gick ut för att söka rätt på henne. Han blev rasande när han fann henne på en fest. Som min informant skrattande uttryckte det: "It's Hawaiian love". Och männen, iakttagarna? Ja, de visade sig vara släktingar och de fanns till hands för att se till att inget allvarligt inträffade.

Familjen bildar basen även för nationen

Hawaiianska mäns våldsamhet och aggressivitet uppgavs av flera av mina kontakter vara en möjlig förklaring till att kvinnor väljer att leva med kvinnor istället för med män – även de som utsatts för våld i sina förhållanden till kvinnor. De kvinnor som brukar våld mot sin partner känner skuld och söker hjälp, oftast av någon nära anhörig eller någon i den närmaste omgivningen. Som exempel kan nämnas en kvinna, med flera förhållanden bakom sig. Hennes egen förklaring till de många uppbrotten ligger just i hennes "häftiga" humör:

Jag blir urförbannad och bang innan jag vet ordet av har jag slagit till. K som jag bor med nu, hon har vett att inte reta upp mig, hon går undan. Det är ju tur för annars hade hon väl lämnat mig för länge sen. Vi har flyttat hem till min mamma, så nu har jag flera som håller på henne [K]. . . Du vet, den där lille killen [en liten pojke på tre år] som du brukar se här, hans föräldrar har det ganska taskigt, så jag ser till ungen ibland. Han är jättegullig och han är till jättehjälp.

Intervjupersonen söker alltså hjälp bl a genom att flytta hem till sin mamma. Det är en lösning som förutsätter starka familjeband och en öppen och fördomsfri attityd från omgivningens sida. I en sådan kontext ser man inte heller några hinder för "homosexuella" som föräldrar. Flera av mina kontakter har egna barn som lever med dem och det finns också många som tar hand om släktingars barn under längre eller kortare perioder. I detta avseende följer de mönstret för "ohana", vilket är den traditionella hawaiianska familjestrukturen, som innefattar en mycket vidare krets än den som är förhållande i den

västerländska kärnfamiljsmodellen. Den bildar basen inte bara för familjen utan även för nationen. I boken *From A Native Daughter: Colonialism & Sovereignty*, diskuterar hawaiianskan Haunani-Trask en kvinnlig attityd i hawaiianers nationssträvan som bygger på samma principer som bildar grunden för "ohana" och där nationen ses som en förlängning av familjen.¹⁵

Att ta hand om och uppfostra släktingars barn, oftast sina egna barnbarn, är fast förankrat i mönstret för traditionell hawaiiansk familjestruktur. De uppfostras till att behärska såväl manliga som kvinnliga sysslor. När barnet inte har det kön som föräldern önskat sig får det – i det här fallet en flicka – överta den identitet och sociala roll som föräldern efterfrågar:

Det är ju bra om de kan klara av de mesta själva och jag har väl uppmuntrat henne, talat om för henne att hon är bra på fiske att hon är som en hel karl.

Vi ser i det här citatet att man faktiskt inte bara tillåtititit gränsöverskridande aktiviteter, utan också uppmuntrat till det. Den främsta prioriteten ligger i att flickan ska kunna skaffa mat på egen hand och på det hela taget klara av det mesta själv.

Dessa exempel från fältstudien visar framförallt på en öppen inställning till "homosexuellt" beteende. Biologin ses inte som bestämmande för personers sexualitet eller sociala roll. Exemplet visar också att det inte finns några skarpa gränser mellan homo-, hetero- eller bisexualitet eller för vilka sysslor som är manliga och vilka sysslor som är kvinnliga. Och det är här som västerlänningar får problem. Detta gäller inte minst mahu och identifiering av mahu som verkar ske i tidig ålder.¹⁶ Mahu tycks dessutom inte bara täcka in kvinnliga aspekter, utan de kvinnliga aspekterna är övervägande. Hos västerlänningar finns helt enkelt ingen terminologi för att uttrycka vad mahu står för.

Skiljer mellan social roll och sexuell identitet

Eftersom det är människorna själva som bestämmer regler och normer för sitt sexuella beteende, räcker det inte med att enbart utgå från samhällskonstruktionen, det vill säga att fixera sig kring uttrycksformer för sexuellt beteende och social rollidentifikation inom ramen för det som "kulturen" tillhandahåller. Det teoretiska perspektivet måste också innefatta uttrycksformer som är känslösbaserade. Genom att lägga fokus på variationsrikedomen och göra en åtskillnad mellan social roll och sexuell identitet samt låta personerna träda fram i den kontext som omger dem finns möjlighet att se vad människors idéer om sexualitet egentligen innefattar och vilka samband de själva sätter mellan sociala och sexuella förhållanden.

Är det fruktbart att använda sig av begreppet homosexualitet vad gäller personer som har sex med andra personer av samma kön? Enligt intervjupersonerna består parförhållanden av individer vars sexuella och sociala roller inte är knutna till det biologiska könet. I en vardagslivskontext där variationsrikedomen vad gäller sexuellt beteende och social roll är stor, där omgivningen ställer upp på att få "homosexuella" förhållanden att fungera, och där man inte anser det nödvändigt att upprätta gränser för vad som är hetero-homo- eller bisexuellt beteende, finns ett stort utrymme för att handla efter mottot att alla bejakar beteenden som passar dem bäst. De gör som de känner och ägnar sig åt de aktiviteter som de föredrar.¹⁷

NOTER

¹ Möjligvis med undantag av *Det abnormalt könslivet* (Hirschfeld, M 1952).

² Se t ex Heckathons artikel "Gay in Paradise" (1992).

³ Underlaget för artikeln innefattar dels litteraturstudier och dels en kortare fältstudie i början av 1994. Studien ingår som en del i en serie större projekt som pågått under en tioårsperiod på avdelningen för socialantropologi i Lund. Materialet som bildar underlaget till denna artikel är främst baserat på djupintervjuer med 22 personer men vilar även på information om omgivningens reaktioner och inställningar. De frågor som belyses är preliminärt formulerade och tyngdpunkten

ligger på den kvalitativa metoden. Intervjupersonerna har alla hawaiianskt ursprung och de säger sig alla sympatisera med idéer om en självständig hawaiiansk nation. De är dessutom knutna till varandra på olika sätt, antingen genom släktskap eller genom ingifte, eller på så vis att de bor eller har bott i samma område. De lever alla i parförhållanden.

⁴ Morris (1993), använder sig av denna terminologi.

⁵ Kajsa Ekholm Friedman 1994:7.

⁶ Vanligtvis har mahu översatts med transvetism, ibland hermafrodit (Pukui & Elbert 1975). Mahu har emellertid flera olika betydelser, bland dessa kan nämnas "äta", "förångas", "plan", "svag", "tystlåten" (Pukui & Elbert 1975). Huruvida termen mahu också kan användas som beteckning på homosexualitet är oklart; i det hawaiianska materialet finns inte mycket som tyder på att mahu implicerar homosexualitet.

⁷ R Levy 1973 s 133.

⁸ Se även K Ekholm Friedman (1994).

⁹ R Levy 1973.

¹⁰ Begreppet mahu brukar översättas med "en man med ett feminint beteende", trots att mahu egentligen motsvarar det som bland vissa nordamerikanska indianer går under benämningen "berdache". En tills nu förbisedd kategori, "aikane" var män knutna till den hawaiianska noblessen med sexuella, politiska och sociala funktioner. Bland dem fanns flera som fungerade som mellanhänder mellan utländska sjöfarare och hawaiianerna... (Dennis 1992: 13).

¹¹ "Dyke" står i detta uttalande för den kvinna som fungerar som man. "Dyke" kan emellertid också användas som definition på lesbiana alla kategorier, motsvarighet till svenskans "flata".

¹² "Hanai" motsvaras närmast av termen adoption, dock finns stora skillnader varför termen adoption inte kan sägas täcka in vad hanai egentligen står för (se Ekholm Friedman 1994).

¹³ Femme står här för den av kvinnorna som fungerar som "kvinna".

¹⁴ Den stereotypa bilden av den hawaiianska mannen är väldigt "macho". Detta kan, som jag ser det, kopplas till de förändringar som skett sedan Hawaii inkorporerades med USA vilket fick drastiska konsekvenser för den hawaiianske mannen.

¹⁵ Haunani-Trask 1993:111.

¹⁶ Se även Levy (1973).

¹⁷ För värdefullt stöd och insiktsfulla kommentarer på materialet tackar jag docent Johanna Esseveld och fil kand Diana Mulinari, Sociologiska institutionen, Lunds universitet.

LITTERATUR

Dennis, Aikane, "Accounts of Hawaiian Same-sex Relationships in The Journals of Captain Cook's Third Voyage." *Both Sides Now*. Gay Lesbian, Bisexual Organisation August, 1993.

Ekholm Friedman, Kajsa, "De fyra könen", opublicerad artikel, presenterad vid filosoficirkeln i Lund, vårterminen 1994.

Heckathorn, John, "Gay in Paradise". *Honolulu*, nr 10, 1992.
Hirschfeld, M, *Det abnormalt könslivet*. Pantheon, Stockholm, 1952.

Levy, Robert, *Tahitians*. Chicago University Press, Chicago, 1973.

Morris, Robert, "Same-sex Friendship in Hawaiian Lore: Constructing The Canon." *Oceanic Homosexualities*, 1991.

Pukui, Mary Kawena & Samuel, H Elbert, *New Pocket Hawaiian Dictionary*. University of Hawaii Press, Honolulu, 1992.

Trask, Haunani, Kay, *From A Native Daughter: Colonialism and Sovereignty In Hawaii*. Common Courage Press, Monroe, Main, 1993.

SUMMARY

This article deals with male and female sex and gender roles in a native Hawaiian context, focusing particularly on lesbians. The article's point of departure is that it is the individual who decides the norms and rules for his/her sexual and social behaviour, implying an inequacy with models where the focus is on different "cultural" and "social" forms for modelling such behaviour. One important aspect, often neglected in studies dealing with such questions, connects to the way people actually feel and how this is practised on a life-basis. Focusing on varieties in sex and gender role modelling, separating social roles and sexual identities, and allowing people to appear in the context that they live in, makes it possible to explore their ideas concerning sexual identities and social roles. In addition, this perspective also allows for an understanding of the connection people make between sexual and social behaviour more generally.

Against this background, the article discusses questions concerning the present use of the concept of homosexuality among intellectuals and scientists. The material from the Big Island, Hawaii implies that ideas about sexual identities and social roles are rooted in beliefs building on assumptions that people who live together/have sex with one another, take on different sexual identities and social roles, regardless of biological sex. This way of perceiving sex and gender role modelling can be seen as rooted in a tradition where the acceptance of sexual and social varieties is high, giving people opportunities to act and perform according to feelings as an accepted alternative to the norms and values stipulated by the society they live in.

Katarina Sjöberg
Sociologiska institutionen
Lunds universitet
Box 114
S- 221 00 Lund